

Het Huis van Bosch

Restauratie toont acht eeuwen bouwhistorie

tekst **LUCAS VAN DER HOEVEN**

Het huis waarin Jeroen Bosch opgroeide en waarschijnlijk zijn schildersopleiding kreeg, opende dit jaar na restauratie opnieuw zijn deuren. Het pand werd in 1462 door zijn vader en kunstschilder Anthonis van Aken aangekocht en diende tevens als diens atelier. Als ‘Huis van Bosch’ is het pand dat onder Bosschenaren beter bekend is als ‘De Kleine Winst’ aan de Markt 29, nu te bezoeken als museum.

Een deel van de houten zoldering uit de dertiende eeuw in de kelder van het huis. In de toekomst zichtbaar voor publiek [foto: Erfgoed's-Hertogenbosch/Marc Bolsius].

Catastrofe

Aanleiding voor de verkoop en restauratie van het Huis van Bosch vormde de instorting van de twee ernaast gelegen winkelpanden in 2016, als gevolg van het weghalen van een scheidingswand. De betrokken bouwlieden wisten niet dat er een stalen balk op die wand steunde, die bij een verbouwing in

1992 was geplaatst. Door het verwijderen van deze wand, in de kelder, verdween de steun onder de stalen balk en verzakte vervolgens het gewelf. Met als gevolg dat een andere stalen balk op de eerste verdieping ging schuiven, waarna beide panden geheel instortten. De toenmalige eigenaar van De Kleine Winst was bang voor gevolgschade aan zijn

Maquette van het Huis van Bosch
[foto: Crafftig Models/Ewout de Leeuw].

pand en daardoor mogelijke onverkoopbaarheid. Hij besloot het pand te verkopen aan gemeente 's-Hertogenbosch, die er graag een herinneringsplek voor de kunstenaar in wilde vestigen. Vervolgens werd er een restauratieplan opgesteld door Harriën van Dijk van VB-Erfgoed & Architectuur uit Vianen.

Reconstructie van de gevelwand aan de Markt tussen de Hinthamerstraat en de Kerkstraat, voor het instorten van de twee hoekpanden. Voordat de drie linker huizen in de middeleeuwen werden gebouwd, stond daar één groot stenen huis, 'Melaena' genaamd [Erfgoed 's-Hertogenbosch/Ronald Glaudemans].

Vroege historie

Het vijftiende-eeuwse huis herbergt restanten van een ouder pand, zo blijkt uit bouwhistorisch en archeologisch onderzoek. Omstreeks 1282 vestigden enige rijke Lombardische families zich aan de Markt en lieten daar de woning genaamd 'Melaena' (Milaan) bouwen, op de plek van het nu gerestaureerde Jeroen Bosch huis en de twee ernaast gelegen winkels. De kelders van de drie panden zijn gemetseld in Vlaams verband, het oudste metselverband in de stad dat na 1300 niet meer is toegepast. Aan de achterzijde van de kelder is een kleine uitbouw, waar zich de voormalige beerput bevindt. Het plafond van de kelder onder Melaena bestond uit een houten balklaag, die ten dele is bewaard. Uit dendrochronologisch onderzoek (jaarringenonderzoek) bleek één van de eikenhouten balken al in 1269 geveld te zijn. Na de stadsbrand van 1419 werden op het perceel van het voormalige huis Melaena drie afzonderlijke panden gebouwd.

***“Het middeleeuwse
achterhuis is van groot
cultuurhistorisch
belang”***

Werkzaamheden in het Huis van Bosch [foto: Erfgoed 's-Hertogenbosch/ Marc Bolsius].

Standbeeld (1929) van Jeroen Bosch voor het huis op de Markt in 's-Hertogenbosch [foto: Lucas van der Hoeven].

Restauratie

De restauratie van het Huis van Bosch startte in 2020. Het middeleeuwse achterhuis, waarvan het casco door de eeuwen heen vrijwel ongeschonden bleef, is van groot cultuurhistorisch belang. Het voorhuis zelf is van recentere datum. Andere architectonische bijzonderheden zijn onder meer de straatkelder, die doorloopt tot onder de stoep op het plein, alwaar zich tevens de toegang bevond. Zo'n kelder werd vroeger verhuurd aan marktkooplieden, die er hun waren stalden. Ook de spiltrap, balklagen en kapconstructie uit 1463 bleven bewaard. Op de eerste verdieping bevindt zich in een muur uit 1420 een nis, waar ooit een raam zat. Daarboven bevindt zich een mooie ontlastingsboog. Met eikenhouten toognagels zijn de schoren vastgezet.

Het hout voor de balken bereikte vermoedelijk via de Rijn of Maas ons land, mogelijk met bestemming Dordrecht, destijds een stapelplaats voor hout dat van daaruit werd doorgeleverd naar Den Bosch. De vloer van de tweede verdieping is van goedkope dennenhout gemaakt. De dennenhouten 'sporen' van de dakspanten zijn bij de restauratie zoveel mogelijk ontzien. Verrotte onderkanten van de spanbenen en balkkoppen werden hersteld. De samenstelling van de mortel is in balans gebracht met de structuur van de eeuwenoude stenen, waardoor het risico op barsten en scheuren minimaal is. Tevens werd er ook onderzoek verricht naar de kleurlagen op de muren in de verschillende periodes. Er kwamen een diamantkoppen muurschildering,

In 2016 stortte de buurhuizen in en werd De Kleine Winst als door een wonder gespaard [foto: Wikimedia Commons].

negentiende-eeuws behang, balkversieringen en zogenaamde sleutelstukken of consoles in de vorm van een Acanthusblad tevoorschijn. Ook de geveltekst 'meubelpapier' (behang), uit 1880, werd zichtbaar.

Verder bevindt zich in het pand een zogenaamde 'Brabantse wand'. Dit muurtje werd opgebouwd uit regelwerk, dat middels koperdraad en verzonken ijzeren nagels werd bedekt met riet. Daarover werd een stuc laag aangebracht of een laag jute gespannen. Over die ondergrond werd dan weer behangsel aangebracht. In de periode 1850-1918 werden deze Brabantse wanden veel toegepast in de huizenbouw.

In samenwerking met het Jheronimus Bosch Art Center is het Huis van Bosch voor bezoekers aantrekkelijk gemaakt door de geschiedenis van 's Hertogenbosch en van het pand met multimediale technieken te tonen. Daarnaast is er op de zolderverdieping een schilders-atelier gecreëerd. Kortom: een verrijking van het stadscentrum.

Over de auteur:

LUCAS VAN DER HOEVEN is freelance journalist en correspondent van Erfgoed Magazine.

JHERONIMVS
BOSCH
1450-1516